

PINTES GÁBOR

HAGYOMÁNY ÉS KORSZERŰSÉG

JÁTÉK A SZAVAKKAL/ FOGALMAKKAL – ÉS AZ ÉRTELMEZÉSŰKKEL

Hagyomány. Korszerűség. E két fogalmat egymás mellett, egymás után, egymás ellenében is lehet vizsgálni és elemezni. S ha mindez nem lenne elég, külön-külön is vitába szállhatunk akár önmagunkkal, akár másokkal is, akik mindkét fogalomban eltérő tartalmat és más-más összefüggést vélnek felfedezni.

Kezdjük először is a hagyomány kérdésének elemzésével – a nevelés és oktatás keretein belül, de néha azokon is túllépve. A hagyományt gyakran helyettesítjük a tradíció fogalmával, jelzőként pedig a hagyományos, esetleg a tradicionális kifejezést is használjuk. Amennyiben iskolát, nevelés- és oktatásfelfogást illetünk vele, akkor kialakulhat bennünk egy olyan kép is, melyben inkább valamiféle maradi, a jól megszokotthoz görcsösen ragaszkodó, rugalmatlan és a kor követelményeit elutasító intézmény tárul elénk.

Ezek ellenpólusát jelenti mindaz, ami modern, korszerű, esetleg posztmodern. Leginkább a modernséggel és a korszerűséggel összefüggésben szoktunk a technika legújabb vívmányaival felszerelt intézményekre, tantermekre, laboratóriumokra gondolni. S egyben elhithetni magunkkal és másokkal is, hogy ilyen (anyagi) környezetben rosszul, maradi módon tanítani, tanulni, nevelni és oktatni nem is lehet. Erre szoktuk kissé közhelyesen megjegyezni azt, hogy egy interaktív tábla jelenléte az osztályteremben még nem teszi interaktívvá sem a tanárt, sem a diákokat – és magát a tanórát sem.

Ahogy a hagyomány és a hagyományos jelző sem jelent „a priori” elavult nevelés- és oktatásfelfogást, a modernség és a korszerűség sem merülhet ki holmi „okos kütyük” és még okosabb ICT-felszerelésében. Tovább bonyolíthatjuk a már így sem teljesen egyértelmű szakmai világgépünket azzal, ha a hagyományos és a korszerű nevelés és oktatás fogalma mellé társítjuk a posztmodern felfogást is. Miért is ne bonyolítsuk, ha van minderre lehetőség, és a látszólag kétpólusú problémát tovább szélesíthetjük. Mindezzel nem

az a célom, hogy ezen sorok olvasójának bárminemű fejfájást okozzak ezzel. A posztmodern nevelés- és oktatásfelfogással gyakran az a gond, hogy tulajdonképpen negálja mind a hagyományos, mind a modern oktatást. Bizonyos értelemben még azt is állíthatjuk, hogy a hagyomány(os) és a korszerű/modern sokkal jobban megfér egymással, semmint a posztmodernnel. Mindezt csakis azért vetjük (digitális) papírra, hogy a korszerű nevelés- és oktatásfelfogást ne tévesszük össze a gyakran rendszertelen és rendszertelenes, plurális, de gyakran relativizáló posztmodern (élet)felfogással.

Mivel előadásunk tervezésekor elköteleztünk voltunk az adott technikai vívmányok kihasználása mellett, igyekeztünk az előadásba bevonni a tisztelt hallgatóságot is (mentimeter prezentációs alkalmazás segítségével). Ezzel összefüggésben fogalmaztuk meg kérdésünket, hogy az előadás jelen idejű hallgatói mit tartanak, értenek hagyomány alatt az iskola összefüggésében. Az eredményt az 1. sz. ábrából olvashatjuk ki.

ISKOLA ÉS HAGYOMÁNY – HAGYOMÁNY ÉS ISKOLA

Az 1. ábrából leginkább az olvasható ki számunkra, hogy az előadás hallgatósága (ezen belül az interaktív válaszadásba bekapcsolódó hallgatók) a hagyományokat az iskola összefüggésében nagyon is hagyományosan értelmezi. Mindezek mellett egyértelműen kirajzolódott az is, hogy a hagyomány-

ra leginkább mint axiológiai, ill. értékkeretre kell gondolnunk. Egyetértésben ezzel szándékunkban áll felvázolni egy olyan hagyomány- és értékstruktúrát, mely jó eséllyel lehet kiindulópontja annak a folyamatnak, mely szerint a hagyományok az értékek dimenziójában ténylegesen megjelenhetnek az iskolák és egyéb nevelési-oktatási intézmények s a nem formális és informális edukáció kurrikulumban is. A legegyszerűbben talán az iskolai kurrikulum példáján fejthetjük ki mindezt. Már több mint egy évtizede (pontosabban 2008 szeptemberétől) kétszintű kurrikuláris modellről beszélhetünk, melynek egyik szintjét az állami/nemzeti művelődési program képezi, a másikat pedig a helyi/intézményi, iskolai művelődési program. Szilárd meggyőződésünk, hogy a hagyományoknak és az azokat hordozó értékeknek markáns módon meg kell jelenniük mindkét szintű tartalmi dokumentumban. Az általunk felvázolt strukturálás a következő:

1. Hagyományok – egyetemes/ globális szempontból
2. Hagyományok – regionális és nemzeti szempontból
3. Hagyományok – helyi/ intézményi szempontból.

Mindebből az következik, hogy a hagyományok és belőlük fakadó értékek első – egyetemes/ globális csoportjának azon átfogó kurrikulumban kell helyet kapnia, mely teljes mértékben elfogadható országos, esetleg még „európai” szinten is. Ezzel szemben a második és a harmadik csoportba sorolt hagyomá-

Miként értelmezi a hagyományt - az iskola összefüggésében?

1. ábra

mányok és értékek leghangsúlyosabb színtere és tárhelye az iskolai/ intézményi kurrikulum, mely kifejezi egy-egy kisebb csoport, régió sajátosságait – a hagyományok szintjén. Véleményünk szerint a kétszintű kurrikuláris modellnek ez a filozófiája teljes mértékben kimaradt annak gyakorlati alkalmazásakor. Ezért is érezhetjük (joggal), hogy a regionális, nemzeti és helyi hagyományok nem szerepelnek rendszerszinten a mai hazai intézményes nevelés- és oktatás tartalmában. A hagyományokra, hagyományokkal való intézményes nevelésnek és oktatásnak nem kisebb a tétje, mint hogy sikerül-e, adódik-e lehetőség arra, hogy mindezeket sikerrel örökítsük át a jövő nemzedékeire, képesek legyünk megmenteni őket az erőteljes relativizáló hatások elől. S nem utolsósorban, általuk legyünk képesek új hagyományokat és értékeket teremteni.

MI SZÁMÍT KORSZERŰNEK ÉS MI NEM?

Még mielőtt komolyabban belemerülnénk a második kulcsfogalmunk elemzésébe, szükségesnek tartom elosztatni egy gyakran táplált téveszmét és nézetet. Számomra ugyanis téveszme az, mely szerint a hagyomány és korszerűség egymásnak ellentmondó, ún. antagonisztikus viszonyban lévő fogalmak. Ez az értelmezés hatványozottan jelen van a „humán” tudományok körében, melybe a neveléstudományt/pedagógiát soroljuk. Meglehet, hogy műszaki/természettudományos területen létezhet ilyen felfogás. Azonban úgy gondoljuk, hogy nem lehet ily módon általánosítani.

Előadásunk felpozíciója érdekében és az interaktivitást szem előtt tartva ismét kikértük a hallgatóság véleményét arról, miként vélekednek a korszerűség-

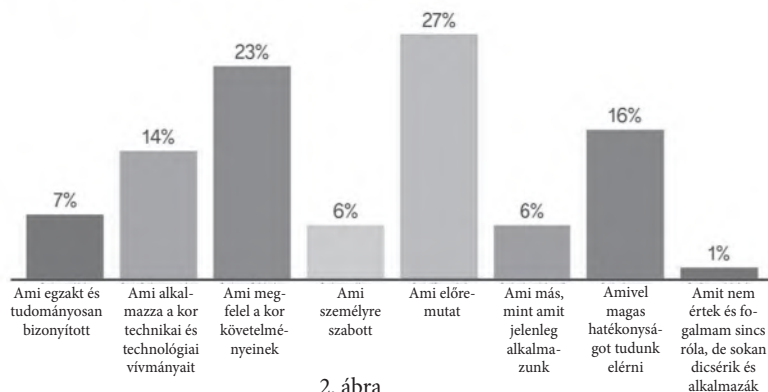
ről. Mivel a tanulmány szóbeli változata egy nevelésről-oktatásról szóló konferencián hangzott el, nagy volt az esélye annak, hogy a felkínált lehetőségeket a válaszadók ismét ezen szakterülettel hozzák összefüggésbe. Nem volt ez kikötés és az eredményeket természetesen értelmezhetjük és elemezhetjük szűkebb és tágabb értelemben is. Amint azt a 2. sz. ábrából kiolvashatjuk, a legtöbben a korszerűséget az előremutatás és a kor követelményeinek való megfelelésként értelmezik. Pár százalékponttal kevesebben tették le voksukat azon értelmezés mellett, mely szerint a modern/korszerű egyet jelent a magas hatékonysággal és a kor technikai vívmányainak használatával. A lehetséges válaszok között szerepelt még az egzakt bizonyítottság, a személyre szabottság, a megszokottól való eltérő alkalmazás is. Utólag (ámde jelen időben is) bátran bevallhatjuk, hogy mindezen jellemzők és jegyek meglehetősen pontosan fejezik ki a korszerűség fogalmát és jelentőségét mind általános értelemben, mind pedig a nevelés és oktatás tárgykörére szűkítve. A szakirodalmat vizsgálva gyakran találkozhatunk olyan megközelítéssel is, mely a korszerű és modern nevelés- és oktatásfelfogást az alternatív jelleggel és az alternatív pedagógiával hozza leginkább összefüggésbe. Lehet persze ebben is igazságtartalom, mivel az alternatív pedagógiai koncepciók (az elmélet szintjén) és az alternatív iskolák (leginkább a gyakorlatban) abban és azal tudnak tényleges alternatívát jelenteni az ún. mainstream-mel, ha szakítanak a beváltak hitt és leggyakrabban alkalmazott oktatási-nevelési felfogással. Tisztában vagyok azért azzal is, hogy a nevelés- és oktatásügy kérdése ennél sokkal bonyolultabb, nem lehet egyszerűen leszűkíteni azt a „rég és az új” kérdésre. Az általunk vizsgált ne-

velés- és oktatásügyi rendszerek, azok filozófiája a legmerevbb és legnehezebben mozgatható és változtatható rendszerek közé tartozik (ide sorolhatjuk talán még az egészségügy rendszerét is), mivel olyan sok tényező befolyásolja és határozza meg az eszményét, céljait és folyamatát, hogy változást és változtatást eszközölni benne roppant nehéz és hosszantartó folyamat.

MELYEK A KORSZERŰSÉG ÉS A KORSZERŰSÍTÉS LEGNAGYOBB KIHÍVÁSAI?

Arról, hogy mi mindent kell/ kellene/ lehet/ lehetne korszerűsíteni a szűkebb értelemben vett nevelési és oktatási rendszerünkben, felfogásunkban, sok előadást lehetne tartani, melynek talán se vége, se hossza nem lenne. Az előző részben felvázolt „korszerűségi” értelmezésből azonban aránylag könnyen kiolvasható, hogy hol mindenhol szorít bennünket a cipő. Pontosabban, kritikai elemzéssel megállapítható és kimutatható az, hogy rendszerszintű problémákkal és bizonyos korszerűtlenséggel kell megküzdenie sokaknak, akik eme rendszer részei. Rendszertiszintű problémának tartom mindazt, ahol nem elégséges csak egy-egy elemet változtatni, másra cserélni, hanem az egymásra épülő és egymást alapvetően befolyásoló tényezők szenvednek a korszerűtlenség kórjától. Ide sorolhatjuk a célok és stratégiák, a tartalom, a metodikák és technológiák problémakörét. A korábban már említett bonyolító tényezők közé tartoznak a perszonális kapcsolati keretek is, melyek alakítását szintén nem lehetséges csupán spontán hatásokra és a jószerecsére bízni. Az imént pár mondatban felsorolt kihívások jelentik napjaink nevelés- és oktatáselméletének és iskolapolitikájának legjelentősebb problémáit. Hosszú évek, sőt évtizedek szükségesegek ahhoz, hogy bármely, itt feltüntetett területen változás és – szerencsés esetben – előrelépés történjen. Nem szándékos, inkább véletlenszerű „Lachmus papírja” volt a korszerű „sokmindenség” és a már meglévő, de ezidáig nem alkalmazott eszközök és lehetőségek már-már sokszerű alkalmazásának a pandémiás helyzet. Egy olyan helyzet és állapot, mely egyik napról a másikra borított fel és döntött meg nagyon sok beidegződést, szokást és meggyőződést is. S hogy mennyire voltunk sikeresek a helyzet kezelésében és

Mit tartunk korszerűnek?

mindannak alkalmazásában, ami addig is rendelkezésünkre állt, de nem éreztük szükségét, hogy „éles” helyzetben is bevessük? Előre is elnézést kérünk a kemény kritikáért. Szerintünk semennyire sem voltunk sikeresek. Ha nem siker, akkor kudarc? Valószínűleg igen. A mértéke még csak ezután fog kiderülni, de sok jóra nem számíthatunk. Kritikánk mellett, persze, tudatosítjuk azt is, hogy mindez tényleg egyik napról a másikra „esett” ránk. Azonban az, amit a pandémiás helyzet előtt és közben történt, amikor egy kicsit lélegzethez jutottunk – a korszerűség és a korszerűsítés szempontjából nem értékelhető pozitívan. A mögöttünk lévő másfél évet – és nem tudjuk, hogy mikor ér véget ezen rendkívüli helyzet – sokkal inkább tűzoltásnak tartjuk. Valahol sikerült tüzet oltani, s ott kisebb-nagyobb károk mentén sikerült megvalósítani mindazt, ami az intézményes nevelés és oktatás célja. Ahol nem lehetett be- és újraindítani a rendszert, ott fatális következményekre számíthatunk. Érvényes mindez az intézményes nevelés és oktatás minden szintjére és színterére, s talán még tágabb értelemben is.

PEDAGÓGIAI KUTATÁS ÉS KORSZERŰSÉG

Nem tartanánk helyénvalónak, ha a kritikát – és mindazt, amiről mindezidáig úgy elméldtünk, hogy „ez az, ami kellene, de sajnos ez ránk nem jellemző” – csak úgy magára hagynánk, és szabadlábban keseríthetné tovább életünket. Kell, hogy legyen, legyenek megoldások arra, hogy miként ne késsük le a korszerű nevelés és oktatás vonatját. Vagy ha már késében is vagyunk, miként csökkenthetjük lemaradásunkat, hogy belátható időn belül újra a képzeletbeli vonaton lehessünk mi is. Konkrét recept erre sajnos nem létezik. Csak bizonyos összetevők, melyekből egy korszerű rendszer képe azért összeállhat. A következő sorokban csak egyet szeretnénk említeni a megannyi korszerűsítési eszköz közül. A kutatást és azon belül a pedagógiai kutatást nemcsak azért tartjuk a korszerűség elengedhetetlen alkotóelemének és feltételének, mivel akadémiai területen tevékenykedünk. Mindenki, aki bármi módon kapcsolatba kerül valamely tudományterülettel, az első ismeretek között kapja útravalóul, hogy egy tudomány, kutatás nélkül, halálra van ítélve. Tudomány alatt értem annak elméletét és gyakorlatát is.

Még akkor is, ha a mindennapi nevelő és oktató praxist nem nagyon szoktuk/ szokták bárminemű tudomány-nyal összefüggésbe hozni. Pedig igenis mindennek köze van a tudományhoz, a neveléstudományhoz. Hol tágabb, hol szűkebb értelemben és megközelítésben. Ismét egy egészségügyi hasonlaltal élve: ez olyan, mint tudományt látni egy háziorvos mindennapi gyakorlatában. Talán ott sem érezzük a tudomány és a tudományosság súlyát oly mértékben, mint például egy agysebész munkájában vagy éppen Karikó Katalin forradalmi eljárásának kidolgozásában. A tudománynak mindenhol jelen kell lennie és azt éltetni, táplálni kell azért, hogy segítse, támogassa a korszerű nevelési és oktatási gyakorlatot. Az (iskola)rendszer(ek) szintjén a kutatást támogató és megvalósító intézmények az egyetemek, a tudományos akadémia, a sztenderd méréseket megvalósító intézmények. De ide sorolhatunk más erre (is) szakosodott intézményeket, szervezeteket, akik leginkább az alkalmazott kutatás terén tudnak komoly munkát végezni. Több fórumon tettünk már említést arról, hogy a pedagógiai kutatás és annak már elért eredményei terén óriási pazarlás tanúi lehetünk az elmúlt évtizedekben. Azon intézmények, melyek alap- és alkalmazott kutatást is végeznek (a fent említett intézmények küldetésének is szerves része) és a közoktatás, mely felvevő helye és alkalmazója kellene, hogy legyen – nos, ezen „világok” között mérföldes szakadékok tátonganak. Nem szándékozunk most arról elméldni, hogy kinek a hibája ez. A tény az, hogy évtizedek alatt óriási mennyiségű és kiváló minőségű kutatás valósult meg, melyek eredménye nem jutott el a „laboratóriumból” a „végfelhasználóhoz”. Ahhoz, akinek azt ténylegesen szánták. Nem állítunk valótlan azzal, ha kijelentjük, hogy az a kutatási szint és minőség, ami már ténylegesen megvalósult (a kutatás szintjén), évtizedekkel előzi meg a gyakorlatnak azt a színvonalát, amit a ma közoktatásában tapasztalhatunk – nagy általánosságban. Ismételtelen kiemelném, hogy ennek okát nem (csak) a közoktatásban kell keresnünk. Véleményünk szerint hiányzik/ hiányoznak azok az hidak, kapcsok, összekötők, akik és amelyek által a kutatási eredmények becsatkozhatnának a közoktatás gyakorlatába (gyakran a felsőoktatásába is). Ez persze csak egy lépés a sok közül. Összekötőként tekinthetnénk az ún. kutató tanárookra, akik egyrészt szelektálhatnák

azon kutatási eredményeket, melyeket érdemes átültetni a mindennapi praxisba, másrészt maguk is kutatást folytathatnának a közoktatási intézményekben, illetve koordinálnák a (nem kutató) tanárkollégák kutatási tevékenységét. Pedagógiai kutatás alatt nem szükségszerű rögtön az újtechnológia alkalmazására gondolni. Azonban mindez nem merül ki a gyakorlatot nem befolyásoló, változtató, korszerűsítő felmérésekre, öncélú adatgyűjtésre. Amennyiben ez a folyamat jól van koordinálva, jelentős mértékben gazdagíthatja mind a (nevelés)tudomány elméletét, mind a gyakorlatát. Ezért is tartjuk fontosnak, hogy a doktori képzést abszolvált leendő tanárok ily módon is értelmezzék a tanári professziót.

VÉGSZÓ HELYETT

Bevezetőnkben felvetettük annak kérdését, dilemmáját, hogy mennyire lehet egy témakörön belül elméldni, vizsgálni a hagyomány és a korszerűség kérdését – a nevelés és az oktatás összefüggéseiben. Reményeink szerint sikerült tisztáznunk azt, hogy a hagyomány semmiképpen sem jelenti a visszamaradást, nem fékező erő. Sokkal inkább értjük bizonyos értékkeretnek, mely kiindulópontot biztosít, de egyben progresszív célokat is generál a nevelés és az oktatás számára. A korszerűség elengedhetetlen követelménye mindazon rendszereknek és folyamatoknak, melyekkel jövőbe mutató célokat, eredményeket és minőségeket akarunk elérni. A korszerűség nem lehet öncélú, sokkal inkább elvként kell, hogy szerepet vállaljon abban, hogy jó irányba kormányozza a „rendszer hajóját”. Nem ellentétes vele a hagyományra való orientáció sem, mivel egy nem korszerű nevelési és oktatási rendszerben a hagyományok sem érvényesülhetnek, nem várhatjuk azok interiorizációját. Sem egyéni, sem rendszerszinten. Ezért szükségszerű, hogy hagyomány és korszerűség kéz a kézben járjon, együtt jellemezze és segítse a nevelés és az oktatás elméletét és gyakorlatát.

MEGJEGYZÉSEK:

Ezen tanulmány megegyező struktúrában és tartalommal az SZMPSZ 2021. október 8-i konferenciáján hangzott el – előadás formájában.

A tanulmány a KEGA 007UKF-4/2020 és az APVV-18-0484 pályázati projektek megoldásának keretén belül valósult meg.